

MIRKO RAGUŽ

PUČKA ŠKOLA U JABLANCU

Mirko Raguž
Osnovna škola „S. St. Kranjčević“
HR 51270 Senj

UDK: 949.713:373.3(091)
Stručni članak
Ur.: 1993-01-20

Između mora i strmih kamenitih obronaka Velebita s druge strane, na uskom prostoru s ponajviše drača i niskog raslinja među kamenjarom djelovala je preko 150 godina pučka učionica u Jablancu. Najprije kao trivijalna, a kasnije kao hrvatska nacionalna pučka škola, ona na tom prostoru širi pismenost i kulturu, boreći se ponajviše sa siromaštvom, ali i za svoju opstojnost na ovom surovom prostranstvu. U ovom članku prikazuje se njen razvoj od postanka do danas.

Još u 12. stoljeću, ili pobliže godine 1179. u jednoj nagodbi hrvatskih župana s Rabljanima, vezanoj uz pašarinu i lov na području sjevernog Velebita, spominje se mjesto Jablanac prvi put. I kao mjesto, ali i kao područje podno strmih kamenitih obronaka Velebita to je mjesto dosta siromašno plodnom zemljom i šumama. Stoga je danas ovo područje prilično neprivačno za život ljudi. Mlađi svijet ne nalazi interesa za opstanak, dok stariji teško živi, boreći se s velikom neimaštinom. Škola ima svega 8 đaka u sva četiri razreda. Nekada nije bilo tako. Tijekom minulih stoljeća na ovom prostoru živjelo je daleko više ljudi. U jednom popisu tamošnjeg župnika 1734. područje Jablanca brojilo je 2592 stanovnika;¹ što je četiri puta više nego danas. Uže područje Jablanca 1857. broji 986 stanovnika. Uspostavom Vojne krajine i ovo područje potpada pod upravu Otočke pukovnije, koja se nalazi u sastavu Karlovačkog generalata.

Radi upoznavanja svoje zemlje car Josip II, prolazeći Primorjem, posjetio je 11. svibnja 1775. Jablanac, Sv. Juraj i Senj, nakon čega je ojačao interes mjerodavnih krajiških vlasti za ovo područje. Tako već 21. siječnja 1780. Generalna komanda Vojne krajine zapovijeda između ostaloga da se izda dozvola za gradnju škole u Jablancu, što je već 16. svibnja iste godine i učinjeno.² Djece je bilo mnogo, a škola nikako. Samo je u to vrijeme djelovala jedna erarska škola u Sv. Jurju. Iako je odmah učinjeno mnogo oko

¹ *Schematismus cleri dioecesium Segniensis et Modrušiensis seu Corbaviensis*, Segniae, 1905., str. 52.-53.

² A. Cuvaj, *Grada za povijest školstva*, Sv. I, Zagreb, 1910., str. 519.

Učenici Osnovne škole Jablanac, tamburaški sastav šk. godine 1962/63. Od lijeva I red stoje: Ž. Jurčić, M. Matijević, M. Štokić, T. Matijević, M. Dešić, M. Baričević, II red: B. Butković, M. Borovac i S. Turina, III red: K. Vujnović, J. Nemeth, M. Špoljarić, V. Borovac i A. Balen.

početka gradnje škole u Jablancu, zbog mjesnih nesuglasica oko toga gdje će se graditi školska zgrada svi poslovi na tome odgođeni su za punih pedeset godina. Nesuglasice su najžešće bile vezane uz pitanje na kojoj će se čestici graditi sama zgrada. U Školskoj spomenici stoji da su radovi počeli 1830., a dovršeni su 1832. Međutim, F. Bach godine 1835. piše u svojoj knjizi „Otočaner Regiments-Geschichte“ da je u Jablancu odobrena gradnja škole 1780. ali je sagrađena tek 1825. Škola je izgrađena u Dragi, a kada je bila gotova, tamošnji župnik Martinčić preseljava se u nju. Ne znamo je li on bio prvim učiteljem u njoj. Posve je sigurno da je to bila u početku trivijalka s njemačkim nastavnim jezikom.³ Nakon sedam godina, 1832., škola se preseljava u Sinac u Lici. To preseljavanje vezuje se sa pomanjkanjem učitelja. A kako su učitelji imenovani iz redova vojnog kadra, takva pojava otvaranja i zatvaranja nije bila rijetka u Vojnoj krajini.

Franjo Julije Fras, upravitelj krajiških škola, tvrdi da je godine 1829. u Jablancu ustanovljena erarska škola, koja je zatim godine 1832. preseljena u Sinac.⁴ Iza preseljenja škola nije radila sve do 1848., pa je u njoj stanovao mjesni župnik.

³ Trivijalna škola - početni stupanj latinske škole u srednjem vijeku. Na tom stupnju izučavao se samo trivij. U 18. stoljeću nazivao se trivijalnom školom najniži tip škola za narod, kakav je bio npr. uveden Felbingerovom školskom reformom u Austriji. U tim školama poučavao je samo jedan učitelj, a imale su dva razreda. Osnivali su ih u manjim mjestima. Takva škola u početku bila je u Jablancu.

⁴ F. J. Fras: *Topografija karlovačke vojne krajine*, 1835., str. 257.-258.

Učenci Osnovne škole u Jablancu s razrednicom Kreiči Viktorijom šk. godine 1969./70. Od lijeva stoje: Z. Šegota, J. Bilen, M. Miškulin, D. Butković, J. Šegota, S. Tomljanović, S. Cvjetković, M. Dragičević, Z. Dundović, A. Prpić i N. Rupčić. Sjede: D. Lužaić, B. Jurišić, B. Vukušić, Z. Dundović, B. Turina, D. Jovanović, B. Jakšić, H. Trivić, J. Barić, Čuče: N. Dundović, Ž. Dundović, Ž. Rupčić, D. Mršić, V. Miškulin i B. Granić.

Škola je u početku djelovala kao cesarsko-kraljevska trivijalna škola.⁵ U njoj su kao i u svim drugim trivijalnim školama vladala stroga pravila ponašanja. Uglavnom se učilo čitati, pisati i računati. Valja spomenuti da su za ondašnje doba trivijalni učitelji bili vrlo obrazovani, ali kao stranci malo su mogli utjecati na značajnije promjene u mjestu. S vremenom se mjenjaju učitelji, pa i sama organizacija nastave u tim trivijalkama. Umjesto talijanskog, odnosno njemačkog jezika postupno ulazi u škole hrvatski duh, jezik i nastava postaju sve razumljiviji i pristupačniji hrvatskoj mladeži, koja pučku školu doživljava kao svoju potrebu.

Godine 1871. prestaje vojna uprava u ovom kraju, ali i dalje Jablanac ostaje pod upravom ličko-krbavske županije, čije se školsko središte nalazi u Gospiću. Brojni službeni spisi i školska izvješća odlaze u Gospić. I školski nadzornici obvezatno su slali svoje zapisnike i mišljenja o djelovanju učitelja u školi. Među prvim učiteljima spominje se Božo Duić. Je li on baš bio prvi učitelj iz naroda, pouzdano se ne može tvrditi. U

⁵ Trivijalne ili zemaljske škole dijele se na njemačke erame škole, njemačke opće i nacionalne pučke škole. Erar je značio državnu blagajnu, a one škole koje su se osnivale u području Vojne krajine, a plaćale su se, odnosno izdržavale su se iz državne blagajne, zvale su se erarske škole.

školskoj spomenici stoji da je prvi narodni učitelj bio Joso Butorac. U pregledu postojećih erarskih škola i njihovih učitelja F. Bach spominje Božu Duića, što bi svakako više odgovaralo jer je on bio njegov suvremenik. Učitelj je tada stanovao u školskoj zgradi i imao je godišnju plaću od 120 guldena, a pripadalo mu je i šest hvati drva za ogrjev.

S dolaskom Jose Butorca za učitelja ova škola u Jablancu dobiva službeni naziv pučka učionica. Za razliku od njegovih prethodnika, ovog učitelja mještani cijene pa uz pomoć djece i roditelja uređuje školsko igralište i vrt.⁶ Oko škole zasađuje dud i masline. S njim je radila učiteljica Jelka Miškulin. Posebno je ostala u sjećanju mještanima što je djevojčice učila ručnom radu. Razvijala je kod ženske mladeži kulturu obiteljskog života. Godine 1892. u školi radi kao učitelj Fabe Orešković. On je dosta radio na oplemenjivanju školskog okoliša ukrasnim biljem i s djecom je radio na uzgoju dudova svilca. Poslije se u ovoj školi učitelji izmjenjuju vrlo često, što se može pregledno utvrditi u Imeniku učenika (Imenik učenika Pučke škole Jablanac od 1892. do ...). U vremenu od godine 1893. do 1897. radili su učitelji Ivan Matijević, Ljudevit Luketić, Juraj Murgić, Ivka Medveščak, Milan Prpić i Gustav Šrajber. Ovaj potonji radi od godine 1897. do 1903. pa se spominje i u Školskoj spomenici i drugim dokumentima kao strastven lovac, zbog čega je jednoga dana i nastradao. Za njegova učiteljavanja, po odluci Školskog odbora od 28. veljače 1899., ukinuta je opetovnica u Jablancu.⁷

U spomenutom Imeniku učenika od 1892. svake školske godine upisivan je prvi razred u kojem je najčešće između 22 i 26 učenika. Do početka prvog svjetskog rata nema sačuvanih drugih školskih dokumenata u kojima bismo našli nešto više o tome. A kako je obično u tome razdoblju djelovao po jedan učitelj, može se pretpostaviti da je u Jablancu nastava održavana prije i poslije podne, te da je učitelj imao u sva četiri razredna odjeljenja katkad i preko stotinu učenika. Iz spomenutog Imenika može se zaključiti da su mnoga djeca teško učila jer su nekoliko puta ponavljala pojedine razrede.

Uoči prvog svjetskog rata ovdje su radili Matilda Bašić, Franjka Butković i Božena Rivoseki. U to vrijeme vladala je u Podgorju velika glad i neimaština. Zbog otežanih prilika teško je bilo držati nastavu u Jablancu. Učiteljice su se teško snalazile, a najčešće su gladovale, i djeca su rijetko pohađala nastavu. Posebno je to značajno za razdoblje između 1911. i 1917. kada je u Jablancu radila učiteljica Hedviga Radović. Da bi nekako privukla djecu u školu, otvorila je školsku kuhinju, u kojoj je za svu djecu osigurala topli obrok. Nažalost, to nije dugo trajalo. Kada je Hedviga napustila Jablanac, na njezino mjesto došao je učitelj Mijo Kostelac iz Švice, a poslije njega Mato Ribarić, koji je prije toga punih dvanaest godina radio u školi u Prizni. Kada je još godine 1908. otvorena škola u Prizni, veliki broj djece okolnih zaselaka odlazi iz jablanačke škole u Priznu. Tako se smanjio broj djece, pa se može pretpostaviti da su od tada tamošnji učitelji lakše radili.

Nakon završetka prvoga svjetskog rata mijenjaju se učitelji, ali poteškoće ostaju ovdje gotovo uvijek iste. Neredovito pohađanje nastave, siromaštvo, oskudice i sve dru-

⁶ Školski vrt u Jablancu bio je uzoran. Učitelji su se tijekom mnogih godina jako brinuli o izgledu školskog okoliša, pa je njihov vrt često spominjan u raznim pismenim dokumentim.

⁷ Opetovnica je namijenjena djeci koja su završila pučku školu. Nastava se u njima obično držala nedjeljom i blagdanom. U ovim krajevima opetovnice se osnivaju u drugoj polovici 19. st. Obično se u njima utvrđivalo gradivo pučke škole. Ne znamo zašto je te godine ukinuta škola u Jablancu.

Nastavnik Mirko Nemeth, dugogodišnji upravitelj i učitelj Osnovne škole u Jablancu, zaslužan za promicanje prosvjete, kulture i turizma Jablanca i okolice. Snimak iz 1988.

go utječu na učenje i znanje učenika, ali i duljinu učiteljevanja pojedinih prosvjetnih djelatnika. To je vrijeme kada se ozbiljnije razmišlja o gradnji nove škole. Tako već godine 1935. mještani grade novu školsku zgradu na Brižini (današnja zgrada pučke škole). Tada u njoj rade bračni par Labaj Ivan i Barica, koji dosta napora ulažu oko uljepšavanja školskog okoliša, koji je i danas ukras te škole. Za vrijeme drugoga svjetskog rata škola radi povremeno. Prekidi su nastajali zbog ratnih okolnosti, pomanjkanje učitelja i straha roditelja koji su se bojali kad bi djeca odlazila od kuće.

Nakon drugoga svjetskog rata učitelji su uz održavanje nastave dosta radili i na opismenjavanju starijeg pučanstva, koje je zbog rata ostalo nepismeno. Zbog velikog broja djece u svim zaseocima ovog područja prosvjetne vlasti otvaraju škole u svim većim selima. Tako već tih prvih poratnih godina na ovom području djeluje više škola: u Jablancu, Prizni, Brisnicama, Baričević-Selu, Dundović-Podu, Dušikravi, Donjoj Kladi, Gornjem Starigradu i Vlaki. Neke od njih već su i prije radile. Sve one bile su prava prosvjetna žariša.

Tako su one djelovale sve do godine 1959. Te godine dolazi do prve reorganizacije školske mreže na području općine Senj, kada se neke od škola zatvaraju, a neke organizacijski pripajaju Osnovnoj školi u Jablancu. Zatvaraju se škole u Dušikravi, Brisnicama, Vlaki i Donjoj Kladi, a učenici starijih razreda pohađaju nastavu u Jablancu.

Učiteljske prilike ne razlikuju se mnogo od mjesta do mjesta u općini. Pa ipak, stožerna je osoba Mirko Nemeth, učitelj u pravom smislu te riječi. U Jablanac dolazi godine 1953. pa sve do umirovljenja ostaje vjeran Podgorju, Jablancu i tamošnjoj školi.

Dugi niz godina upravljao je tom školom, učio djecu između ostaloga i uzgoju pčela, razvijao peradarstvo i voćarstvo.

Društvene su prilike ovdje slične onima u planinskim dijelovima općine. Mlađi ljudi odlaze u veće urbane sredine, pa se tako iz godine u godinu smanjuje broj đaka. To utječe i na stručnost nastave i kvalitetu procesa učenja i podučavanja, posebno kada je u pitanju gotovo svakodnevna potražnja za učiteljima pojedinih nastavnih područja. Pa iako se u suvremenim relacijama procesa učenja otišlo daleko, u ovoj školi ostalo je svo do danas na udžbeniku, kredi i ploči. U takvim okolnostima i ove školske godine 1992./93. ima 8 učenika u drugom, trećem i četvrtom razredu. Bliži se skori kraj ove škole nakon punih stopeneset godina njena rada i prosvjetnog djelovanja. Takva je sudbina mnogih škola na ovom našem senjskom području.

DIE VOLKSSCHULE IN JABLANAC

Zusammenfassung

Zwischen dem Meer auf einer Seite und steilen abfällen des Velebits auf der anderen Seite, auf engem Raum, der voll Unkraut und Stein ist, wirkte mehr als 150 Jahre die Volksschule in Jablanac, die zuerst als Trivialschule, und später als kroatische nationale Volksschule die Schreibfertigung und Kultur in dieser Gegend pflanzte und verbreitete und gegen die Armut, aber auch um Dasein des Schulwesens in diesen grossen gabielen kämpfte. In Artikel wird die Entwicklung dieser Schule von ihrem Anfang her bis zur Gegenwart beschrieben.

Jablanac wird schon im 12. Jahrhundert /1179/ erwähnt. Es handelt sich um einen Vertrag der kroatischen Gespane mit den Einwohnern der Insel Rab, der mit den Fragen des Weidegeldes und der Jagd verbunden war.

Dieser Ort liegt vor steilen Abfällen des Velebits, und ist des fruchtbaren Bodens und der Wälder sehr bedürftig. Deswegen finden junge Leute keine Motivation hier zu leben und gehen fort, und die älteren Leute bleiben auf diesem Boden und kämpfen gegen die Armut.

Die Schule hat heute nur 8 Schüler in allen vier Klassen.